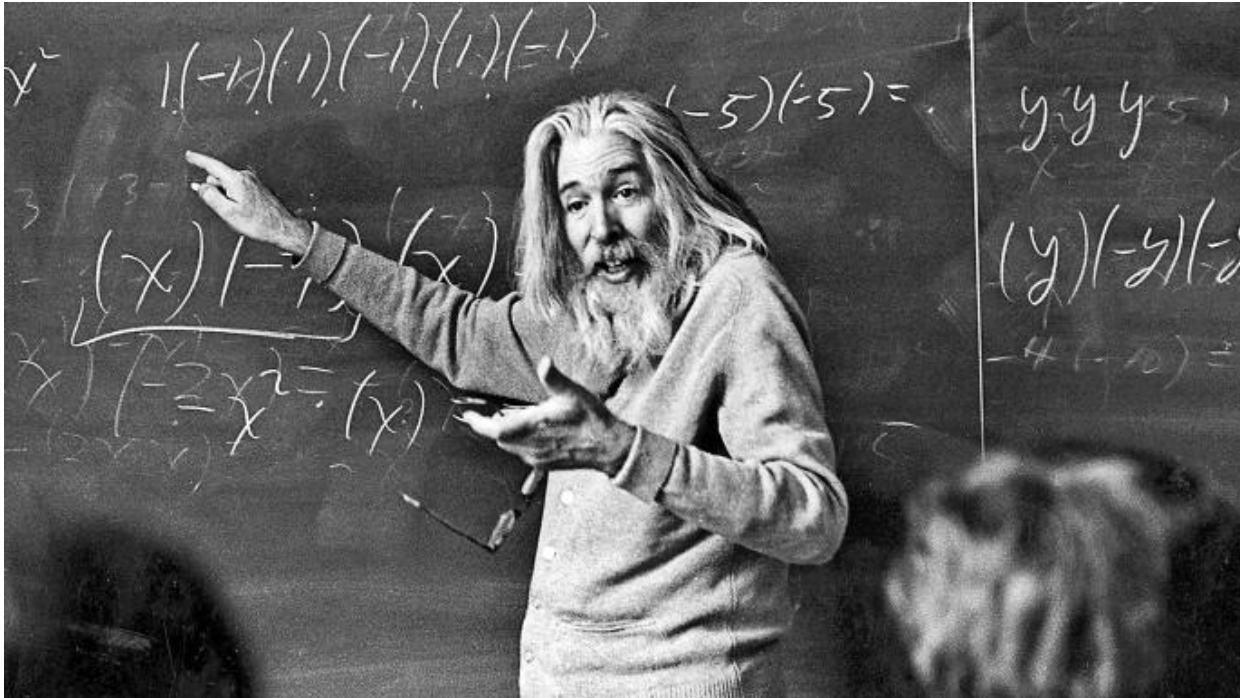

De wondere wereld van het retrogadeschaak

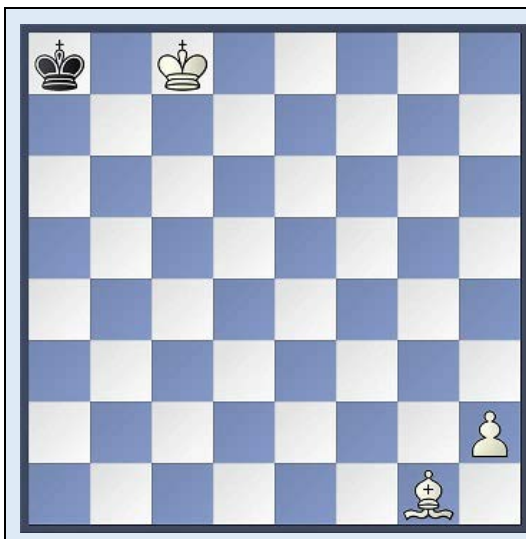
- door Dirk Goes -

De Amerikaan Raymond Smullyan (1919-2017) was een veelzijdig mens. Reeds als kind was hij een begenadigd pianist, en het zag er dan ook naar uit dat hij was voorbestemd om concertpianist te worden, maar een peesontsteking in zijn rechterarm stond een muzikale carrière in de weg. Hij werd uiteindelijk een briljant wiskundige en hoogleraar aan diverse Amerikaanse universiteiten, waaronder het prestigieuze Princeton. Daarnaast was hij ook nog eens filosoof, gespecialiseerd in taoïsme.

Smullyan was een opvallende verschijning, die met zijn woeste haardracht wel iets weg had van de tovenaars Gandalf uit de Lord of the Rings-trilogie. Hier zien we hem doceren:

Behalve boeken over wiskunde en taoïsme, schreef hij ook twee boeken over schaken: *The chess mysteries of the Arabian knights* en *The chess mysteries of Sherlock Holmes*. Deze boeken behandelen een specifiek onderdeel van het schaken, en wel het zogenaamde retrogadeschaak, waarbij je het verleden van de partij moet beredeneren. Enkele voorbeelden:

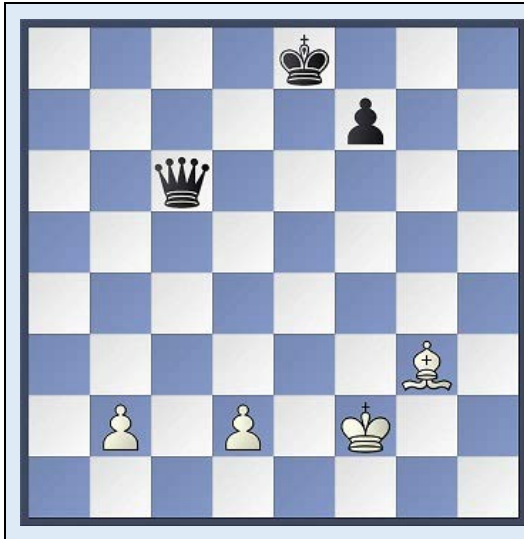

Opgave: Wat was de laatste zet van zwart.

Antwoord: De zwarte koning komt van a7, dat kan niet anders, maar dan zou hij uit het schaak van de looper moeten zijn gelopen en dat lijkt onmogelijk want de looper moet ook op de zet ervoor op de diagonaal g1-a7 hebben gestaan.

Toch is de diagramstelling wel degelijk legaal. Er stond namelijk een wit paard op b6, wit speelde het aftrekschaak Pb8-a8, zwart sloeg met de koning op a8, en de diagramstelling is bereikt.

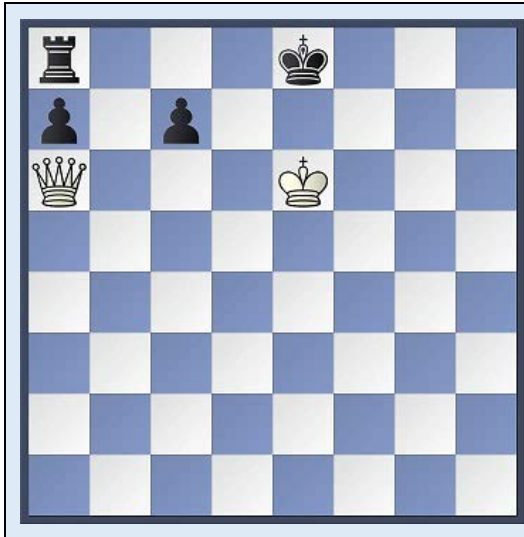
N.B.: De zet Pb6-a8 is natuurlijk de domste zet van het bord. Bij retrogadeschaak gaat het echter niet om het vinden van de beste zet, maar louter om het bewijzen dat een stelling met legale zetten is bereikt.

Opgave: Bewijs dat de looper op g3 een gepromoveerde looper is.

Antwoord: Deze is heel simpel. De witte pionnen op b2 en d2 staan aantoonbaar nog in de beginstelling, dus de zwartveldige looper moet eerder in de partij op c1 zijn geslagen. Ergo: de looper op g3 is een gepromoveerde looper.

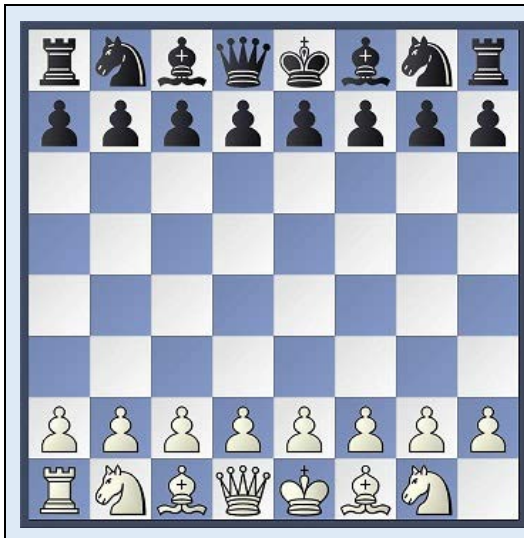
Smullyan was niet de enige die zich met retrogradeschaak bezighield. Deze is van de grote Sam Loyd:

Opgave: Wit geeft mat in 2.

Antwoord: Een echte schaker kijkt natuurlijk meteen naar 1. Da1, met de niet te onderschatten dreiging 2. Dh8 mat, maar dat faalt op 1. 0-0-0. De vraag is echter of zwart nog wel mag rokeren. Kijken we naar de stelling, dan constateren we dat de pionnen op a7 en c7 niet van hun plaats zijn geweest, dus moet de laatste zet van zwart met de koning of de toren zijn geweest. En in dat geval is de vraag of zwart nog mag rokeren beantwoord: nee dus! Ergo: de zet 1. Da1 is inderdaad de oplossing.

En ook de Britse componist Thomas Rayner Dawson kon er wat van:

Opgave: De stelling links is ontstaan uit een gewone schaakpartij na de elfde zet van wit. Welke zetten gingen hieraan vooraf?

Antwoord: De toren op h1 ontbreekt. Die moet dus zijn geslagen, maar door welk zwart stuk? Het is duidelijk dat er geen zetten zijn uitgevoerd met koning, dame, torens en lopers, en ook de pionnenstructuur is nog intact, dus moet het een zwart paard zijn geweest. Zo redenerend is de oplossing simpel:

1. Pf3 Pf6; 2. Ph4 Pe4; 3. Pf3 Pg5; 4. Ph4 Ph3; 5. Tg1 Pxg1; 6. Pf3 Ph3; 7. Ph4 Pf4; 8. Pf3 Ph5; 9. Ph4 Pf6; 10. Pf3 Pg8; 11. Pg1

Daar heb je het weer: slechte zetten (mijn schaakcomputer Fritz krijgt er de slappe lach van), maar legale zetten. Om met Johan Cruijff te spreken: je gaat het pas zien als je het doorhebt.